

Ortaöğretim Edebiyat Derslerinde İşlenecek Metinlerin Eğitim Açısından Değerlendirilmesi

Kübra ANDI

Üsküdar İmam Hatip Lisesi, İstanbul
kubraandi@gmail.com

Özet: Ortaöğretimde öğrencilere verilen derslerin elbette herbirinin ayrı ve gerekli işlevleri ve yerleri vardır. Ancak bunlar içerisindeki edebiyat derslerinin fonksiyonları göz önünde bulundurulduğunda, dersin yeri ve önemi bir kat daha öne çıkar. Edebiyat dersleri, hem edebî bilgi, hem estetik eğitim, hem de içerdiği konular ve açılımlarla öğrenci için bir “hayat bilgisi ve tecrübesi” edinme dersi niteliğindedir. Bunun için bu derslerin, Türk eğitim sistemi içerisinde maruz kaldığı sorunların ciddiye alınması, aksaklıkların giderilmesi eğitim adına şarttır. Bunların başında ise TC Millî Eğitim Bakanlığı edebiyat dersi müfredatı içerisinde alınan edebî metinlerin seçimi ve bu metinlerin eğitim açısından daha da dikkate alınması gelmektedir.

Ortaöğretim kademesinde yer alan derslerin her biri, şüphesiz ki ayrı ayrı önemli ve doğru aktarım sağlandığında öğrenciyi hayata hazırlayacak, donanımlı hale getirecek derslerdir. Fakat bunların içinde edebiyat, dil ve anlatım derslerini biraz daha ayrı bir yere koymak ve bu noktada daha da hassas davranmak gerekir.

Bu dersleri ayrı bir yere koymak zorundayız, çünkü anadili öğrenme ve bu dil aracılığıyla oluşturulmuş edebî eserler yoluyla kültürel mirasın nesillerden nesillere aktarımını sağlama ve öğrencinin ruhsal ve sosyal gelişimine katkıda bulunma noktalarında bunların ayrıcalıklı bir yeri vardır. (Türk ortaöğretim programı içerisinde bugün bu ders grubu Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım adlı iki başlık altında ele alınmaktadır.)

Fakat maalesef bugün bu edebiyat ve dil ve anlatım dersleri öğretmenler tarafından yeterli özeni, önemi görememekte, öğrencinin gözünde hâlâ sıkıcı dersler sıralamasında ilk başlarda yer almaktadır.

Bunun çok çeşitli sebeplerini sayabiliriz. Fakat bunların en başında yer alan problem ders kitaplarıdır.

Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığının 2005 yılında yaptığı müfredat değişiklikleri doğrultusunda yeniden hazırlanan edebiyat kitaplarıyla ilk etapta bu sıkıcılığın ortadan kaldırılması hedeflenmiştir. 2005’ten bu yana hazırlanan bu yeni kitaplarla yürütülen edebiyat eğitiminin öncesine oranla daha iyi olduğunu söyleyebiliriz, ama bu kitaplarda da çeşitli aksaklıklar söz konusu olmaktadır.

Bu konuyu gündemine alan TC Millî Eğitim Bakanlığı da, yenilenen lise ‘Türk Edebiyatı’ dersindeki eksikleri, branş öğretmenlerine sorarak müfredata ve hazırlanan kitaplara yönelik sıkıntılarını ortaya koymaya çalışmıştır.

Türkiye’nin 28 ilindeki 310 Türk dili ve edebiyatı öğretmeni, ‘Türk Edebiyatı’ dersinin müfredatı ile ders kitabını inceleyip, program ve kitaplara dair eleştirilerini ortaya koymuşlardır. MEB Talim ve Terbiye Kurulu müfredata dönük bir eleştiri almadıklarını, eleştirilerin ‘yerinde görülenler’ine dair değişikliklerin mümkün olabileceğini bildirerek yerinde bir adım atmıştır.

Öğretmenlerin, Türk Edebiyatı dersine ilişkin eleştirilerinden bazıları şunlardır:

- Aynı dönemden seçilen ve hemen hemen aynı tür eserlerin verilmesi gereksiz. Örneğin Danişmendname, Battalname... Öğrencilerin ilgisi dağılıyor, hatta bıkyıyorlar.

- Şairleri ve yazarları tanıtan metinler, sanatçının edebî kişiliğini yansıtmıyor. Meselâ Bakî ve Fuzulî’den alınan gazeller, bu şairlerin daha maruf gazelleri ile değiştirilebilir.

- İlköğretimden mezun olup dokuzuncu sınıfa başlayan bir öğrencide sanat zevki ve estetik duyarlılığı yok denecek kadar az.

- Verilen metinlerde dil ağır olduğu için öğrenci metni anlamıyor ve karşılaştırma yapamıyor.

- Programın içerdiği yeni yaklaşımların tam olarak gerçekleştirilebilmesi için öğrencinin, öğretmen, idareci ve velilerin hâsılı toplumun bir zihniyet değişimine ihtiyacı var.

- Metinler, öğrenci seviyesinin üstünde ve öğrenciler anlamıyor.

- Kimi metinler çok uzun. Kazanıma uygun bazı bölümler alınmalı.

Buna göre, derste işlenen 100 metin, ‘çok uzun ve dili ağır, öğrenciler anlamıyor, öğrenci seviyesine uygun değil, ilgisini çekmiyor, seçilen parça konuyu yansıtmıyor, değiştirilmeli’ gibi eleştirilerin muhatabı. Öğretmenleri, özellikle divan edebiyatı metinlerinin ağırlığı ve yanlış metin seçimi nedeniyle öğrencilerin ‘sıkıldığını’ belirtiyor. Bazı öğretmenler ise edebiyat ders kitaplarında ‘akademik düzeyde bilgi ağırlığı’ olduğunu, ‘ilköğretimden gelen öğrencinin bu bilgilerle Türk edebiyatını sevmesinin mümkün olmadığını’ savunuyor.

Türk orta eğitim sisteminin temel derslerinden biri olan ‘Türk Edebiyatı’ını öğrencilerin gözünde sıkıcı gösteren zannımca sadece kitaplara seçilen metinlere dönük eleştirilerin yansıttığı gerçekler değildir. Önemli problemlerden biri budur. Fakat bunun yanı sıra

- Ders işleme biçimlerinin sıradanlığı,
- Her ne kadar öğrenci odaklı bir eğitim amaçlansa da kitaplarda hiç bir bilginin yer almaması, her konuyla ilgili bilginin öğrencinin araştırma sonuçlarından beklenmesi, ancak öğrenci seviyesinin ve hali hazırdaki kaynakların beklenen/istenilen araştırma sonucunu sağlamanın çok gerisinde kalması,
- Anlatımın görsel materyallerle zenginleştirilip pekiştirilmesi gerekirken okullarda teknik alt yapının buna müsait olmayışı,

Velhasıl öğretmen, öğrenci, veli ve okul şartlarının bu müfredatı olması gereken şekilde uygulama noktasında yetersiz kalışı henüz Türkçe dersi mantığından yeni çıkan sanat ve estetik zevki yeteri kadar geliştirmemiş öğrencilerin dersi sıkıcı ve zor bulmalarının belli başlı sebepleri arasında sıralanabilir.

Bütün bu söylediklerimizden hareketle Türk Edebiyatı ve Dil ve Anlatım derslerinin öğretimi açısından ortaya çıkan problemleri dört başlık altında toplayabiliriz:

1. Velilerin, öğrencilerin, okul yöneticilerinin ve kamuoyunun gözünde dersin ehemmiyetine dair giderilmesi gereken sıkıntılar

2. Eğitim kurumlarının teknik alt yapı sorunları
3. Eğitimcileri ve okul yöneticilerini ilgilendiren problemler
4. Ders kitaplarına alınan metinlere dönük problemler

Şimdi bunların üzerinde biraz duralım:

1. Her ne kadar çeşitli toplantılarda, panel, sempozyum gibi etkinliklerde ve medya ortamlarında, Türkçeyi doğru kullanmanın ne kadar önemli olduğunun altı çizilmekte ise de iş, üniversite eğitimine gelince zihinlerin yanlış yönlendirilmesiyle sözel dersler ve bilhassa edebiyat dersleri ‘önemsiz’ sıfatını üzerine alır. Bunun sebeplerinin başında toplumumuzda paraya ve maddî kazanca endeksli eğitim anlayışı doğrultusunda, tıp, mühendislik gibi dallardan birinde eğitim gören kişinin daha iyi bir iş imkânı ve yaşam kalitesi yakalayacağına dair zan gelir. Bu nedenle veliler çocuklarını ders seçimi konusunda yönlendirirken sayısal derslerin yoğun işlendiği alanlara yönelir. Bunun doğal bir sonucu olarak edebiyat dersi ‘laf kalabalığı’ ile dolu lüzumsuz bir ders görüntüsü kazanır. Çoğu kez okul idarecileri de sayısal alanlardaki öğrenci başarısını daha öne çıkararak belki de farkında olmadan sözel derslerin üzerindeki bu olumsuz etiketi pekiştirir. Mühendis olan, tıpta okuyan hayatını kurtarmıştır. Bu yanlış zan dolayısıyla çocukların da itibar etmediği bir ders konumuna düşen edebiyatı el birliği ile yeniden ayağa kaldırmalı ve onu bu olumsuz sıfatlardan kurtarmalıyız. Bugün sözel zekâların ülke yönetimindeki katkılarını -devletin her kademesinde sözel alanlarda eğitim almış yararlık gösteren şahsiyetleri de örnek göstererek- eğitim aşamasındaki genç zihinlere anlatmalı, onları bir yanlış değerlendirmenin eşiğinden geri çevirmeliyiz. Bu konuda sadece velilere değil, okul yöneticilerine ve bilhassa okul rehberlik servislerine önemli görevler düşmektedir. Vele ki öğrenci sayısal alanlarda daha başarılı olsun ve bu alanlara yönelik üniversite tercihlerinde bulunsun. Sanat ve estetik bilinci kazanmış, yüksek duyarlık sahibi, sanatın biricik müsebbibi insanı ve insanî değerleri idrâk edebilen mimarların, mühendislerin, doktorların ülkelerine ve insanlığa hizmet noktasında diğerlerinden çok daha farklı bir duruş sergileyecekleri de gözden kaçırılmaması gereken gerçekler arasındadır.

2. Problemlerin içinde belki de en kolay aşılabilecek olanı, okullardaki teknolojik yetersizliklerdir. Öğrencilerin görerek öğrenmekten zevk aldıkları bir dönemde görsel ve işitsel materyallerle zenginleştirilmiş bir ders çok daha keyifli olacaktır. Maalesef okullarımızın pek çoğunda teknik yetersizlikler sebebiyle öğrenciler bu imkânlardan mahrum kalmaktadır. Şüphesiz ki teknolojinin imkânlarının, eğitim araç ve gereçlerinin kullanıldığı bir ders sıkıcı olmaktan daha kolay kurtulacak ve dersin kalitesi artacaktır.

3. Edebiyat dersini ‘ sıkıcı’laştıran bir diğer unsur ise dersin işleniş biçimidir. Hiç şüphesiz ki burada en büyük pay öğretmene düşmektedir. Her ne kadar bu durumun bir ucu, -bir kısır döngü olarak- yine eğitime gelip dayansa da; okumayan, yazmayan, yayın dünyasından haberi olmayan, sanat ve edebiyat faaliyetlerine kayıtsız, aktüelle bağlantısını koparmış, teknolojik gelişmelerden uzak ve öğretmenliği sadece bir meslek olarak yapan edebiyat öğretmenlerinin sıkıcı ve tek düze ders anlatımları maalesef bu olumsuzluğu pekiştirmektedir. Öğretmenlik mesleği, yapısı gereği vericiliği gerektirir. Öğrenciye en doğruyu, en kolay biçimde verebilmek için öncelikle öğretmenin verilecek bilgiyi özümsemiş olması ve öğrettiği alanın güncel seyrinin izleyici ve belki de oluşturucusu olması gerekir. Öğrenciyi ders sırasında kolayca yönlendirebilmek, ders süresini etkin bir şekilde kullanabilmek için öğretmenin dersi önceden hazırlayıp, programlaması, derse uygun anlatım teknikleriyle eğitim ve öğretimi daha kalıcı hale getirmesi şarttır.

Bunun yanı sıra sadece ders kitabına bağlı kalmayan, zevkli, nitelikli, farklı metinleri derse taşıyan, çeşitli sosyal etkinliklerden öğrencileri haberdar eden, sanatsal faaliyetlere zaman zaman öğrencileriyle birlikte iştirak eden öğretmen elbette ki öğrencinin gözünde farklı bir yer tutacaktır. Edebî zevke sahip, bu zevki seslendiği öğrenci kitlesine de yansıtmayı başaran idealist öğretmenlerin elinde edebiyat dersi hak ettiği ilgiyi yeniden bulacaktır.

4. Ders kitaplarına alınan metinlere dönük problemler:

Hiç şüphe yok ki en çok eleştirilecek ve çözüm önerisi getirilecek hususlar bu konuda yoğunlaşmaktadır. Çünkü seçilen metinlerin ve bu metinlere yaklaşım tarzının edebiyat dersinin sıkıcı olup olmamasında katkısı büyüktür.

Ders kitaplarına alınan metinlerde öncelikle amaç iyi belirlenmelidir. Edebi metnin amacı okuyucunun iç dünyasını zenginleştirmek, ona estetik bir duyarlık kazandırmak olmalıdır. Her ne kadar metinler üzerinden sözcük bilgisi, dil bilgisi, teorik edebiyat bilgisi, edebiyat tarihi bilgisi aktarımı yapılsa da temel espri asla gözden kaçırılmamalıdır. Edebiyat eğitimi her şeyden evvel bir sanat eğitimi olarak algılanmalıdır. Ortaöğretimde edebiyat derslerinde öğrenciye kazandırılması gereken, edebiyatla, yazarla ve edebiyat tarihiyle ilgili bilgileri öğretmek değil; öğrenciyi metinle muhatap kılabilmek, metnin estetik değerini algılayabilmek olmalıdır.

Bu nedenle ders kitaplarına alınacak parçalarda öncelikle bu kıstas göz önünde bulundurulmalı, öğrenciye bu zevki aşılabilecek metinler seçilmelidir.

Ders kitaplarına alınacak metinlerde şu kriterlere özellikle dikkat etmek gerekir:

1. Seçilen metinler öğrenciyi ana dili doğru kullanabilme ve dil zevki kazandırabilme özelliği taşımalıdır.
2. Öte yandan edebi metinler yazıldığı dönemin sosyokültürel ortamının tanığı, kültürel bir birikimin aktarım aracıdır. Seçilen metinlerin kendi devirlerini iyi yansıtmaları, bağlı bulunduğu edebî geleneğin özelliklerini iyi temsil etmesi gerekir.
3. Türünü, devrini, temayı en iyi örnekleyebilecek kaliteli metinler seçilmelidir.
4. Seçilen metinlerin aynı zamanda yazarın edebî serüveni göz önünde bulundurulduğunda yazarı ve onun edebiyat anlayışını doğru aktarması gerekir.
5. Metinler hayata hazırlayıcı, bireylerin ve toplumun içinde yaşadıkları çevreye duyarlılıklarını arttırıcı nitelikte olmalıdır.
6. Sınıf içerisinde öğrencilerin derse hep birlikte katılımını sağlayacak ilgi çekici temalar seçilmeli, özellikle zihinsel gelişimleri ve ilgi duyacakları konular göz önünde bulundurulmalıdır.
7. Öğrencinin bilgi birikimi, okuma alışkanlığı ve yaş düzeyi göz önüne alınmalıdır.
8. Seçilen metinlerin, yeteneği olan öğrencileri harekete geçirebilecek etkiye sahip olması gerekir. Yazma, okuma ve ifade kabiliyetlerini güçlendirebilmelidir.
9. Kültürümüzün inanç, bilgi ve zevk inceliklerini kavratarak duygularını terbiye edecek, ahlakî açıdan ve kişiliğinin gelişimi açısından öğrencinin eğitimine katkıda bulunabilecek metinler seçilmelidir.
10. Kitaplara alınacak metinlerin çok uzun olmaması, bütünlüğünün muhafaza edilmesi, dilinin anlaşılır olması; metinlerin hem tema, hem yapı, hem de dil ve üslup açısından kavranabilmesi için son derece önemlidir.

Sonuç

olarak şunu yeniden belirtmeliyiz ki edebiyat eğitiminin pek çok kazanımı olmakla birlikte hedefi öğrenciye bir sanat ve estetik bilinci kazandırmaktır. Her sanat eğitimi alan elbette ki sanatçı olamaz. Zaten sanat eğitimindeki temel amaç daha iyi sanatçılar yetiştirmek değil, estetik zevki yüksek, duyarlık sahibi insanların oluşturduğu daha sağlıklı toplumlar; düşünen, sorgulayan, mücadele eden, yaşamın bizzat içinde yer alan sağlıklı nesiller yetiştirebilmektir. Bunun pek çok yolu vardır. Tam da bu noktada üzerinde durduğumuz konunun ehemmiyeti artmaktadır.

Sanat ve estetik eğitim yanı sıra edebiyat dersleri öğrencinin ahlakî ve kültürel eğitimi ve farklı alanlarda bilgi edinimi için de bir araç olarak devreye girmektedir. Bu nedenle edebiyat eğitimi görüldüğünden çok daha ciddiye alınmalıdır.

Kaynakça

Akçay, Tahsin, Hayalimdeki Öğretmen, Yağmur Yayınları, İstanbul 2008.

Aktaş, Şerif, Edebiyatta Üslup ve Problemleri, Akçağ Yayınları, Ankara 1986.

Başar Hüseyin, Sınıf Yönetimi, MEB Yayınları Öğretmen Kitapları, İstanbul 1999.

Bilkan, Ali Fuat, "Liselerde Divan Edebiyatı Öğretimi", <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/ali.pdf>

Büyükkantarcıoğlu, Nalan, "Bilgi Toplumu Oluşturma Bağlamında Türk Edebiyatı Dersleri Üzerine Düşünceler", <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/nalan.pdf>

Coşkun, Menderes, "Türk Dili ve Edebiyatı Öğretimindeki Sorunlara Batı Üniversiteleri Temelinde Çözüm Önerileri", http://turkoloji.cu.edu.tr/DILBILIM/menderes_coskun_turk_dili_ve_edebiyati_ogretimi_sorunlar.pdf

Çalışkan, Nihal, “Edebiyat Ders Kitapları Üzerine Edebiyat Eğitimi Açısından Bir Değerlendirme”,
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/nihal.pdf>

Çetişli, İsmail, “Edebiyat Eğitiminde Edebi Metnin Yeri ve Anlamı”, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/ismail.pdf>

Dökmen, Üstün, İletişim Çatışmaları ve Empati, Sistem Yayınları, İstanbul 2003.

Ertuğrul, Halit, Öğretmenlikte Yeni Teknikler, Timaş Yayınları, İstanbul 2002.

Filizok, Rıza, “Edebiyat Eğitim ve Öğretiminde Terim Sorunu”,
<http://www.ege-edebiyat.org/modules.php?name=News&file=article&sid=60>

Gökalp, G.Gonca, “Derslikten Günlük Yaşama Edebiyat Eğitimi”,
<http://www.turkbilig.hacettepe.edu.tr/index.php?sayfa=dergi&islem=yazigoster&islem=yazdir&no=55>

Küçükahmet, Leyla, Sınıf Yönetimi, Nobel Yayıncılık, İstanbul 2003.

Saraç, Cemal, “Sözlü İletişim Becerileri Açısından Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi”,
<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/cemal.pdf>

Sartre, J.Paul, Edebiyat Nedir?, Tayel Yayınları, İstanbul 1982.

UÇAN, Hilmi, “Edebiyat Eğitimi, Estetik Bir Hazzın Edinimi, Okumanın Alışkanlığa Dönüştürülmesi ve Yazınsal Kuramlar”, <http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/169/hilmi.doc>